

Vilko Mazi:

Umetniška pisma.

Glasbene produkcije v jesenski sezoni.

Draga prijateljica!

S pominjaš se tistih ur lanskega poletja, ki sva jih družno pre-kramljala na sprehodih. Takrat so nam risali časopisi žalostno perspektivo jesenske glasbene sezone. Glediška kriza, pogajanja z „Glasbeno matico“ : predmet, ki je bil tiste dni povsod na razgovoru. Optimistov je bilo malo, tem več pesimistov in tudi midva sva bila med njimi. Hvala bogu, da se je gordijski vozol razmotal sam od sebe, zakaj Aleksandra ni bilo od nikoder, ne z magistrata, ne iz deželnega dvorca!

Napravljala si se vedno, utegnila pa nisi nikoli. Seveda, od rok Ti je, kdo bi Ti zameril! In tako se Ti je ognila marsikaka lepa večerna ura, ki nam je bila v delež pretekle jeseni.

Sredi oktobra je zavpilo po naših voglih dvoje plakatov. Prvi so vabili na „Kocianov večer“ za torek, 21. oktobra v „Mestni dom“, drugi pa so napovedovali prvo gostovanje „Kralj. zem. hrvatskega kazališta“ iz Zagreba v „Trubadurju“ (Trovator) za sredo, 22. in četrtek 23. oktobra. Preveč dobrot naenkrat, nam boš zavidala, in ne po krivici!

S „Kocianovim večerom“ je dala „Matica“ svoj prvi sezonski koncert. Bolje ji ni bilo treba začeti. Dvorana natlačena, aplavz gromovit. Kar so zasvirale Kocianove gosli, niso zasvirale še nobene. Iz njih so tekli smehi, razpredale se pravljicne sanje, zaplakale tožbe, zajokala bolelost, zašepetala molitev, zašuštelo skrivnostno povabilo, vse, vse, kar se more vzdigniti iz resnične duše. Pripeljal je s sabo spretnega spremljevalca, praškega koncertnega pianista Eisnerja, ki se je izkazal tudi v samostojnih točkah. Vspored tega koncerta je obogatila še ga. Lovšetova (Bole) z ljubkimi pevskimi točkami. Njen glas ni baš močan, a tembolj šolan. Spremljal jo je na klavirju naš priljubljeni koncertni pianist Trost.

Drugi večer sem hitel v gledišče. Ne misliš si, s kakim veseljem me je gnalo tja v hram naše Talije, ki je bil že tik pred bankerotom. Zagrebška opera! Koliko hvale smo čitali po naših dnevnikih, zlasti o solistih! Koliko je resnice, koliko reklamnega pretiravanja? „Trubadur“ je moral izprijati, saj je obetal samo prve interprete.

Vstopnice so bile že teden dni razprodane. Kakšno zanimanje! Po dolgem času se je zopet dvignilo zagrinjalo. Glej, čudno naključje, prvi solist, ki je mogel predstaviti sloves zagrebške opere, je bil naš stari znanec Križaj v vlogi Fernanda. Pred nekaj meseci je pel ravno na teh deskah še v svoji materini besedi, zdaj ne sme več. Taka so pota usode. Vse najboljše sile nam pobere tujina, ker jim domovina ne more dati zasluženega kruha. Križaj je odpel svojo partijo z vso sigurnostjo. Grof Luna-Vušković se nam je namah prikupil z mogočnim baritonom, krasno igro in umestno masko. Leonora Milene pl. Šugh je bila dovršena. Anko Horvato, ki je bila za ta večer nedisponirana, je nadomestila v vlogi Azucene Mercedes Valentijeve. Njen alt ima čisto svojevrstno barvo. Mnogim ni ugajal, menda jim je še Peršlova preveč v spominu. Tudi meni se ni hotelo uho takoj sprijazniti s tem ne navadnim altom, pozneje mi je pa zelo ugajal. Manrica je pel Jastrzebski. Bogme, da nisem mogel verjeti, da je to tisti Jastrzebski, ki je pred leti tako marljivo pasel lenobo na našem odru! Skoro da smo ga poznali takrat samo iz kavarne. Kakšna razlika med takrat in sedaj! Pel je svojo junaško partijo v splošno zadovoljnost in se odlikoval zlasti v sloviti „stretti“. Druge vloge so bile manjše, zato se n. pr. Strmca še ni moglo prav presoditi. Orkester je bil pod izvrstrim vodstvom, zbor pa se ni odlikoval.

V naslednjem večeru se je pela repriza. Topot je mogla nastopiti v Azuceni Horvato, sicer še nekoliko nerazpoločena, a kljub temu je pela z lepoto glasu, ki se ni dal prehvaliti.

Naše operno vprašanje je bilo s tem za enkrat rešeno. Kar nam je dala zagrebška opera, treba je imenovati prvovrsten užitek, ampak vseeno bo treba povdarjati, da pri tem ne sme ostati vedno. Bilo bi nam tako nazadovanje v sramoto, saj so nam vendar še vsem v spominu časi, ko smo imeli tudi na našem odru izvrstne moči. Očitanje, da so bile te moči „importirane“, in da zato na operi pravzaprav nismo izgubili ničesar, je lahkomišelnost, ali pa zlobno. Tudi dvorna opera ima „importirane“ moči, pa bi jih ne smeli imeti mi? Poglavitno je, da nismo milostno odvisni in da začujemo zopet enkrat nad orkestrom našo besedo.

Drugo gostovanje zagrebške opere smo imeli v torek in sredo po Vseh svetih. Vstopnice razprodane že štirinajst dni poprej! Prvi večer so nam dali „Traviato“. Šla je krasno izpod takta. Tudi zbor se je poboljšal. Nanovo so se predstavili solisti Maja de Strozzi, Lowczyński in Kondracki. Strozzi, ki

je pela Violetto, se je odlikovala zlasti s fino koloraturo. Lowczynski je s svojim mehkim tenorjem takoj pridobil naše simpatije. Očetovski vlogi se je prav primerno podal Kondrackega bariton. Nekam čudno zveni ta glas, pridušeno, polvotlo, ampak tukaj se je prav dobro izhajalo ž njim.

Naslednji večer smo poslušali Puccinijevo „Tosco“. Nov gost — Mira Koroščeva, ki je pela naslovno vlogo s svojim močnim sopranom nadvse frapantno. Cavaradossija je izborno interpretiral Lowczynski. Vuškovičev Scarpia je bil v petju, igri in maski dovršen. Cerkovnikovo vlogo je imel Lesić. V pevskem oziru ta partija res ne tirja dosti, ampak nehote sem se domislil Križaja, ki je v lanski sezoni podal cerkovnika vse prikupljivejše.

Tri dni kasneje je imela „Matica“ v „Mestnem domu“ svoj drugi koncert: Jelena Dokićeva, koncertna pianistinja iz Beograda, Marko Vušković, že znani Ti zagrebški baritonist in zopet naš marljivi Tone Trost, ki je spremljal pevske točke. Udeležba je bila pičla. Čudno, da ni mogel že sam Vušković imeti več privlačne sile! Za klavir se naša publika nič kaj ne ogreva, ali bolje povedano, zdi se, da ga je že sita. Saj je pa tudi preredno na koncertnem programu. Sprememba mika! Sicer vsega spoštovanja vredni inštrument pa izgubi še več pritege, če se hoče izkazati na njem umetnica srednje kakovosti, kakršna je Dokićeva. Čudežev tudi najboljša šola ne more delati. Svetovne muzikalne firme à la Beethoven, Rubinstein, Chopin pa le izgublajo na kreditu, če se zatekajo k njim take povprečnosti. Dokićevi ni odrekati pridnosti in volje, o njenih zmožnostih pa se mnenja precej cepijo. Vušković je dodal, kolikor je manjkalo do ravnotežja. Izbral si je pester vspered in je bil vsemu docela kos. Poleg divnega prologa iz „Pagliacci“ in razkošnega creda iz „Othello“, nas je oblagodaril tudi s skladbami naših domačih komponistov, zlasti s Parmovo neskončno lepo „Poslednjo nočjo“ in z Lajovčevo resignirano „Pesmijo starca“. Tudi z dodatki ni štedil, občinstvo pa ne z entuzijastičnimi aplavzi.

V naslednjem tednu so se že zopet trgali v Šešarkovi trafikki za vstopnice k operama „Ples v maskah“ (17. nov.) in „Zrinski“. (18. nov.) To originalno hlastanje po biletih zagrebške opere, ki se je vrinilo med nas največ sugestivno, bi nazval že lahko manijo. Vstopnic še v Ljubljani ni, pa si že — prepozen! Paradokson, toda istina je! Včasih smo imeli slovensko opero, ki bi jo lahko postavili v isto merilo k zagrebški, postavim za časa Skalove in Režunova, ampak takrat smo se vsaj srečno zvrstili. To je tudi, repriz ni sedaj

in zato ne bi nihče rad zamudil premiere, še celo tisti ne, ki jih je Finžgar obsodil, da prihajajo v gledišče samo radi noblese.

Verdijev „Ples v maskah“ (Un ballo in maschera) je nosil naš oder že pred leti. Kolika razlika od „Traviate“ in vendar umotvor istega mojstra! Riharda, grofa Varviškega, je imel v rokah Lovczynski. Izkazal se je v vseh treh dejanjih. Vušković je oskrbel Renéja z nedosegljivo lepoto petja in igre. Divno je odpel zlasti arijo na svojem domu. Amalija, izneverjena mu žena, je bila v Koroščevi kar najbolje poosobljena. Čarodejko Ulriko je izvedla Valentijeva prav srečno. Seveda zopet okus! Ta večer smo čuli prvikrat Polakovo in sicer v vlogi paža Oskarja. Zdi se, kakor da je Polakova imuna proti zobu časa. To so že desetletja, kar jo poznamo, pa je vedno enako mladostna, v glasu vsa dekliška. Križaj in Tosić sta imela manjše partije kot zarotnika.

Poleg italijanske muzike smo poslušali naslednji večer slovensko glasbo, toliko oboževano Zajčevo glasbeno sliko „Zrinski“, ki služi Hrvatom pri vseh njihovih pomembnejših narodnih slavnih kot entree. Tudi to delo ni bilo našim deskam več tuje. Med vsemi solisti je briliral Vušković v naslovni partiji. Prekosil je samega sebe. Vredna družica mu je bila Koroščeva kot žena. Hčerko Jeleno je interpretirala Polakova s toliko ljubkostjo in naravnostjo v petju in v igri, da smo bili očarani. Tudi z Jastrzebskega Juraničem smo bili zadovoljni. Križaj se je pokazal v hvaležni partiji Sulejmana z običajno dovršenostjo. Glasba kaže velik kontrast k italijanskim operam. Verdi ves skočen, Puccini poln arij, Zajc pa je razen popularne himne „U boj!“, ki prepleta s posameznimi motivi skoro vso sliko in izzveni celotno v zadnjem dejanju, malo prožen. Zelo so se posrečile žive slike ob koncu posameznih dejanj, pred vsem sklepna alegorija pred Sigetom. Prav je, da so nam Hrvatje prinesli tudi domače delo, že radi tega, ker mu morejo dati brez dvoma najpopolnejši kolorit.

Še en umetniški večer v novembru. „Glasbena matica“ je riskirala tretji koncert v tej sezoni. Riskirala je, ker je bil že drugi koncert, dasi prirejen v začetku meseca, slabo obiskan. Tembolj se je bilo torej bati nepovoljnega poseta 23. Toda riziko se je obnesel, kar se je dalo pač pričakovati spričo firm, ki so mogle izvajati programove točke. Udeležba je bila impozantna. Dvorana „Mestnega doma“ domalega razprodana. Kdor je prišel, ni mu bilo žal. Čuli smo slavno švedsko koncertno in operno pevko Valborg Svärðströmovó, ki nam je prinesla vso neizrečeno globino in

milino muzikalnih zakladov svoje severne domovine. Na notah je morda zašla že med nas katera teh pesmi, ali njih pravo ceno nam je narekovala šele Svärdströмова. Ne morem reči, da ji je glas bogve kako mogočen, toda izšolan je do največje popolnosti. V rokah mi je bil poleg švedskega besedila nekak slovenski komentar, pa saj bi jo bil i brez tega skoro popolnoma razumel. Čista vokalizacija in neizrečeno lepa deklamacija besedila in občutkov sta mestoma učinkovali name, kakor da poslušam našo pesem, glas, ki ne more zveneti bolj domače, kakor je zvenel, čisto govorico najnežnejše duše. „Labodji spev“, „Veter“, „Pomladni dan“, „V poznem poletju“, drugo divnejše od drugega! Svärdströмова je razumela naše zadivljenje in se je odzvala z mnogimi dodatki. Njena zunanost je bila prav skromna: nič tiste običajne šare v laseh in kostumu, in vendar ni bila čisto nič prikrajšana umetniška avtoriteta. Zahtevala je samo popolne tišine v dvorani z nepremičnim motrenjem občinstva. Prav nič bi je ne bili motili, da nam ni dala „Matica“ v roke tako nerodno stavljenega besedila, da je bilo treba med pesmijo listati. Kakšen oduren šum je to, če se sredi tišine obrne stotine trdih listov! — Drugi del tega koncerta je izpolnil klavir. Že zopet klavir! Georges Széll, šestnajstleten fant, ki ga proglašajo za odličnega klavirskega virtuoza, komponista in dirigenta, je igral Chopina, Čajkovskega in lastno parafrazo na Riharda Strauša veliko symfonično skladbo: „Till Eulenspiegel“. Pritoževal se je nad razglašenim in skromnim klavirjem. Da je sicer čedno igral in pokazal talent in spretnost, tega mu nihče ne bo odrekal. Če ga pa primerjajo dunajske in londonske kritike z mladim Mozartom in Mendelssohnom, mislim, da so se precej zarekle. — Profesor A. Tarnay, ki je spremljal pevske točke Svärdströmove, roma s svojo umetnostjo nekako srednjo pot.

Na poti iz Milana v Kijev se je vstavil pri nas bivši večletni tenorist slovenske opere, Orželski in napovedal na svojo roko koncert v veliki dvorani „Narodnega doma“ za torek, 2. decembra. Pričakoval sem hvaležnega poseta, Orželski menda tudi; ali kako sva bila razočarana oba, to se pravi, jaz celo dvakrat, najprej nad skoro prazno dvorano, potem pa nad tenorjem, ki je od tistih časov, ko smo ga zadnjič poslušali, stopil velik korak — nazaj. Tako se mi je mož dvakrat zasmilil v srce. Gotovo je, da je že itak neakustična dvorana še pomagala ubijati glas, kolikor ni bil ubit že sam na sebi. Srednja lega je še precej izdajala nekdanjega Orželskega, višina pa se je udala in koder je hotela prodreti do veljave, se je

zlasti v začetku razkričala v skrajno neprijeten forte, ki se je divje zaganjal v lestene in stene. Ta hiba je bila recimo vsaj za zdaj neizogibna. Zato pa bi moral Orželski čutiti tem intenzivnejšo potrebo, da bi se izognil drugi hibi, to je: nesigurnosti. Saj je bilo čisto očitno, da mu je moral biti Štritof v nekaterih točkah ne samo spremljevalec, ampak tudi sufler obenem. In če bi ne bil Štritof presiguren v „lovljenju“, maščevala bi se Orželskega nepripravljenost z gotovim polomom. Koncertnemu in opernemu solistu pa tako slepomišenje ne more biti v čast, to se zna!

Na Miklavževo smo imeli zopet gostovanje zagrebške opere. Dali so nam Puccinijevo „Butterfly“. Razprodano, kajpa! Imeli smo lani svojo „Butterfly“, ki nam je ostala še v živem spominu; tu se bo dalo vendar najbolje primerjati. Z odkrito besedo bi moral povedati, da sem bil z našo lansko „Butterfly“ vse bolj zadovoljen nego z zagrebško. Tako je bila naša Lowczynska kot Cho-Cho-San vse odličnejša od Polakove. Saj je Polakova prav izborna pela, tudi igrala je dobro in tudi toaleti pohvalo (njena maska odločno ni bila za „Butterfly“!), ampak Lowczynske ni dosegla. V še večjem kontrastu sta si stala naš lanski Linkerton — Harfner in letošnji — Jastrzebski. In podobno razmerje bi moglo postati tudi med lansko Suzuki — Peršlovo in sedanjo — Valentijevo. Naposled bi še Fejfarjevega Sharplessa lahko pomaknil vsaj za en korak pred Vuškovičevega, s strani miline namreč. Zbor ga je zopet „lomil“.

V nedeljo popoldne se je ponovil „Zrinski“, kot ljudska predstava, pred vsem za goste z dežele. Šel je prek desk z isto točnostjo kakor premiera. Zvečer smo čuli prvič Delibesovo opero „Lakme“. Eksotičen cvet iz eldorada ob Gangu in Bramaputri. Krasni kostumi! Glasba svoje sorte, po večini eksotičnega obraza, kakor ji pristoja, melodijozna, posebno v drugem dejanju. V naslovni vlogi se je izkazala Strozzi jeva, zlasti v prelepi „legendi“, ki tirja najdovršenejše koloraturke. To pot je prišel zopet enkrat Križaj do veljave in sicer v hvaležni partiji bramina Nilakanthe. Križaj se prav očitno razvija. Lakmejina tovarišica Mallika je bila v rokah Valentijeve, ki je zelo ugajala. Kolikor je bil prijeten Lowczynski kot angleški častnik Gerald, toliko je bil nadležen njegov torariš Frederico — Kondracki. Ne, ne, ta užugani glas pa že ne sodi v interpret mladih ljudi. Med manjšimi vlogami nas je presenetila Štefica Lovrenčakova z ljubkim sopranom.

Led smo srečno prebili. Jesenska glasbena sezona nam je darovala nekaj prav lepih ur umetniškega uživanja. Do svidenja!

